

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Бурятия
МКУ "Закаменское РУО"
МАОУ "Цаган-Моринская СОШ"

ПРИНЯТО
на заседании
педагогического совета
МАОУ «Цаган-Моринская
СОШ»
Протокол №1
от «26» августа 2022 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора по
УВР

 Галданова С.З.

УТВЕРЖДЕНО
Директор МАОУ «Цаган-
Моринская СОШ»
Приказ №96 от «26» августа
2022 г.

Рабочая программа по бурятскому языку
Предмет: бурятский язык
Класс: 2
Всего часов: 68 ч

Составила:
Шойдонова Н.Ш.,
учитель начальных классов

Тайлбари бэшэг

2 классай буряад хэлэ үзэхэ тобшо тайлбари иимэ журамшуулхан баримта бэшэгүүд дээрэ үндэһэлнэ:

1. Федеральный закон от 29.12.2012 г. 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
2. Приказ Министерства образования и науки РФ от 6 октября 2009 г. №373 "Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования" (с изменениями и дополнениями);
3. Приказ Министерства образования и науки РФ от 22 марта 2021 г. №115 "Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам - образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования" (с изменениями и дополнениями);
4. Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 11.12.2020 № 712 "О внесении изменений в некоторые федеральные государственные образовательные стандарты общего образования по вопросам воспитания обучающихся". (Зарегистрирован 25.12.2020 № 61828);
5. Постановление Главного государственного санитарного врача РФ от 28 сентября 2020 г. №28 «Об утверждении санитарных правил СП 2.4.3648-20 «Санитарно-эпидемиологические требования к организациям воспитания и обучения, отдыха и оздоровления детей и молодежи»;
6. Устав МАОУ «Цаган-Моринская СОШ»;
7. Основная образовательная программа НОО МАОУ «Цаган-Моринская СОШ»;
8. Программы по бурятскому языку 1-4 классы Р.С.Дылыковой

Буряад хэлэ заалгын зорилгонууд:

Эхин шатын классудта үзэгдэхэ буряад хэлэнэй программа гол шухала гурбан бүлэгһөө бүридэнэ: грамотада хургалга ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ, фонетикэ, лексикэ, грамматика ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ, литературна уншалга ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

2-дохи класста буряад хэлэ заалгын гол зорилгонууд гэхэдэ:

1. Нурагша бүхэниие зүбөөр, найнаар, уран гоёор, удхыень ойлгуулан уншуулжа хургаха;
2. Эли тодоор, ойлгосотойгоор хэлүүлжэ, алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшүүлжэ хургаха,
3. Үхибүүдэй аман ба бэшэмэл хэлэлгы баяжуулха, ухаан бодолыень хүгжөөхэ;
4. Оршон тойронхи юумэнүүд тухай нурагшадай мэдэсые үргэдхэхэ;
5. Түрэлхи хэлэндээ, тэрэнэй баялигта нурагшадай һонирхолые саг үргэлжэ дээшэлүүлхэ, тон дуратайгаар хүмүүжүүлхэ;
6. Нурагшадай зохоохы абьяас элирүүлхэ, хүгжөөхэ.
7. Хүмүүнэй үнэ сэнтэй хараа бүрилдүүлхэ (формирование ценностных ориентиров личности);
8. Олоһон мэдэсэнүүдээ, шадабаринуудаа, дадалнуудаа гүнзэгырүүлэн нарижуулжа хургаха.

Буряад хэлэнэй хэшээлнүүдэй дүнгүүд.

Ами бэсын дүнгүүд (личностнэ):

- эрдэм нурагсалда найн хандасатай болохо;
- түрэлхи хэлэ үзэхэ һонирхол бүрилдэхэ;
- нурагсалай ном соо дурадхаһан шэнжэлхы ажалда һонирхол бүрилдэхэ;
- амжалта туйлаха шалтагаанууды мэдэрхэ;
- хүнэй сэдхэлэй болон бодолнуудайнь юртэмсэ ойлгохо, бодомжолхо;
- хүнэй үйлэ хэрэгтэ өөрын сэгнэлтэ үгэхэ шадабаритай болохо;
- түрэл арадтаа, түрэлхи хэлэндээ унтаршагүй дурлал түрэхэ.

- нигүүлэхы найхан сэдхэл хүмүүжүүлэгдэхэ;

Регулятивна дүнгүүд:

- хуралсалай зорилго шийдхэхэ аргууды мэдэрхэ;
- табиһан зорилгодоо тааруулан, ажал ябуулгаяа түсэблэхэ хөөрэлдөөндэ хабаадалсаха;
- текстнүүдтэй хүдэлхэ үгтэһэн тусхайта тэмдэгүүды ойлгохо;
- багшын хүтэлбэри доро хуралсалайнгаа үйлэ ябаса хинаха;
- даабари дүүргэхэдээ, эдэбхи гаргаха;
- өөрынгөө шадабари, мэдэсэ зүбөөр сэгнэхэ.
- бээ даанги ажал эмхидхэхэ

Познавательна дүнгүүд:

- аман ба бэшэмэл мэдээсэл хэхэ;
- хуралсалай зорилго шийдхэхэ элдэб аргууды мэдэрхэ;
- үзэжэ байһан зүйлнүүдээ шухала ба юрын шэнжээр анализлаха;
- өөрынгөө тэмдэглэһэн шэнжэнүүдээр юумэ шэнжэлхэ, зэргэсүүлхэ, бүлэглэн хубаарилха (классифицировать);
- тобшолон гаргаха аргууды мэдэхэ;
- үзэжэ байһан үзэгдэлнүүдэй ушар шалтагаанай холбоо мэдэхэ;
- текст соо хэрэгтэй мэдээсэлээ олохо;
- үзэжэ байһан материалаа өөрынгөө дүршэлтэй зэргэсүүлхэ;
- текст дотор табиһан асуудалда харюу олохо;
- уран үгын удхыень тайлбарилха;
- харша болон дүтэрхы удхатай үгэнүүды олохо;
- танигдаагүй үгэнүүдэй удхыень текст соо тухайлха.

Коммуникативна дүнгүүд:

- бүлэгэй ажалда һонирхол үзүүлхэ;
- зүбөөр асуудал табиха;
- бүлэгэй ажалда нэгэ һанал зүбшэн хэлсэхэ;
- хэлэлгын уран аргууды (голос, темп, мимика, жест, движение) хэрэглэн хүнтэй харилсаха;
- хүнэй һанамжа зүбөөр ойлгохо, тэрээндэ хүндэтгэйгөөр хандаха;
- хамтын ажал анхарха, өөрынгөө һанамжа оруулха;
- нравственна ойлгосонууды (хани барисаан, түрэл гарал, гэр бүлэ, үетэн нүхэд) мэдэрхэ;
- хамтын ажалай дүн сэгнэхэ.

Багша хурагшадаа литературна хэлэнэйнгээ гол түлэб фонетическэ болон синтаксическа онсо илгаанууды ехэнхидээ ойлгуулха ёһотой. Энэ ойлгоһон мэдэсэнүүдыень бодото байдал дээрэ хурагшадтаа хэрэглүүлжэ хургаха, зүбөөр, уран гоёор, найруулан уншуулжа, аман хэлээр хэрэглэгдэһэн гү, али бэшэгдэһэн юумээр удхын, логическа талаһаа зүбөөр зохёогдоһон бэе бэетэйгээ холбоотой, бэе бэеһээ дулдыдаһан юрын мэдүүлэлнүүды зохёолгожо, хэлүүлжэ, бэшүүлжэ хургаха; орфографическа болон сэглэлтын гол түлэб дүримүүды ойлгуулаад, зүбөөр, алдуугүйгөөр хурагшады бэшүүлжэ хургаха; үгэнүүды болон тэдэнэй дүрсэнүүды аман хэлэндээ литературнаар үгүүлжэ хургаха; хурагшадайнгаа нютаг хэлэнүүдэй алдуунууды уридшалан мэдэжэ абаад, бодото дээрэнэ заһаха. Эхин хургуулийн багшанар иимэрхүү зорилгонууды бээлүүлхээ оролдохо болоно.

Содержани

Абянууд ба үзэгүүд. Энэ «Абян ба үзэгүүд» гэһэн бүлэг соо хэлэгдэһэн арга хэрэгсэ

ойлгуулхадаа, нютаг нютагай хэлэнэй диалектын илгаануудта тусгаар анхарал табигдажа, багша нютагай хэлэнэй онсо шэнжэнүүдые хараадаа абажа, абьян ба үзэгүүдые үгэ соо зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, хуралгада тусгаар упражнени саг үргэлжэ дүүргүүлхэ болоно. Олонхи үгэнүүд хэлэгдэ хэндээ адляар бэшэгдэдэг ха юм. Гэбэшье зарим абьянууд үгүүлэгдээшэһээ ондоо үзэгөөр тэмдэглэгдэдэг бшуу. Жэшээн, *адхана, худхана, набша, тобишо, нягта, Цогто* г.м. үгэнүүдтэ **т, п, к** абьян дуулдаашье хаань, тэдэнэй орондо **д.б, г** үзэгүүдые бэшэнэбди. Үшөө тиихэдэ *тамга, эмгэн, архан, нархан, халгай, тулга* г.м. үгэнүүдтэ **м, р, л** хашалгануудай хойно тодо бэшэ **а,о,э** аялгануудые бэшэнэгүйбди. Энэ дүрим гурбадахи класста үгын анхан нуурида тодо бэшэ түргэн аялгануудые бэшэхэ дүрим гарахадаа ойлгуулха болоно.

Үгэ. Программа соо үгы лексическэ ба грамматическа талаһаань хаража үзэхэ гэхэн эрилтэ табигдана. Лексикээр теоретическэ мэдээнүүдые ойлгуулха гэхэн асуудал табигданагүй. Харин грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинүүдые дүүргэхэ болоно.

Нурагшад үгэ гээшэ бодото байдалай элдэб юмэнүүдые харуулһан элдэб удхатай байдаг, мэдүүлэл соо, илангаяа холбоотой хэлэлгэ соо ороходоо, бүри шэнэ удхатай болодог, ондо ондоогоор үгүүлэгдэдэг, үгэнүүд дүтэрхы гү, али тад ондоо удхатай байжа болодог гэхэн ойлгосо абаха болоно. Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосонууд хоёрдохи класһаа эхилжэ үгтэнэ. Хэлэлгэ сооһоо **Хэн? Юун? Юу хэнэб? Ямар?** г.м. асуудалда харюусаһан үгэнүүдые оложо нуралга хадаа юумэ, шанар тэмдэг, үйлэ нэрлэһэн үгэнүүдтэй танилсуулна.

Мэдүүлэл. Эхин классуудай нурагшад иимэ гурбан янзын мэдүүлэлнүүдые ойлгожо абаха: 1) мэдүүлэлэй янзунууд: юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд тухай; 2) мэдүүлэлэй гэшүүд тухай; 3) мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын холбоо тухай. Эдэ мэдээнүүдтэй нурагшад дүрбэн жэлэй туршада танилсаха болоно. **Хоёрдохи классай** нурагшад «Юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд» гэхэн ойлгосотой боложо, үгэнүүдые дуугаараа илгажа (удхын сохилто) нурана, дээрэ хэлэгдэхэн мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр хэрэглэжэ нурана. Үшөө тиихэдэ нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүд гэхэн ойлгосотой болохо.

Тематическа план

№	Тема урока	Кол-во часов
	МЭДУУЛЭЛ (7ч)	
1	Мэдуулэл тухай дабталга	1
2	Мэдүүлэл тухай дабталга	1
3	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд.	1
4	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо.	1
5	Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл	1
6	Асууһан мэдүүлэл	1
7	Шангадхаһан мэдүүлэл. Шалгалтын диктант	1
	АБЯАН БА ҮЗЭГҮҮД (21ч)	
8	Үгэ.	1
9	Аялган ба хашалган абьянууд	1

10	Уе. Үе таһалха.	1
11	Буряд алфавит.	1
12	Абяан ба узэгууд	1
13	Түргэн ба удаан аялганууд.	1
14	Дифтонгнууд.	1
15	Йотированна үзэгүүд	1
16	Аялган үзэгүүдэй зуб бэшэлгэ. Аялганай тааралдал.	1
17	Аялганай хубарил гэжэ юун бэ?	1
18	Түргэн у – ү аялганууд. Удаан уу – үү аялганууд.	1
19	Дифтонг уй – үй аялганууд.	1
20	Удаан ы – ии аялганууд.	1
21	Удаан өө– ээ аялганууд.	1
22	Шалгалтын диктант	1
23	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1
24	Хашалган абяанууд ба үзэгүүд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд.	1
25	Зөөлэн тэмдэг Хашалганууд яагаад зөөлэн болоноб?	1
26	Б,б хашалган Г,г хашалган	1
27	Үгэ соо б, г, д хашалганууд ямараар үгүүлэгдэнэб? Б хашалган.	1
28	Шалгалтын диктант	1
	АБТАНАН УГЭНУУД (5ч)	
29	Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо	1
30	Абтаһан үгын һүүлэй аялганиие яагаад бэшэхэб?	1
31	Илгәһан хатуу тэмдэгтэй абтаһан үгэнүүд	1
32	Абтаһан үгэнүүд. Шалгалтын худэлмэри	1
33	Абтаһан үгэнүүд. Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1
	ЮУМЭНЭЙ НЭРЭ. (5 ч)	
34	Юумэнэй нэрэ гэжэ юун бэ?	1
35	Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалга	1
36	Юумэнэй нэрын угын тухэл	1
37	Тусхайта нэрэнүүд гэжэ юун бэ?	1
38	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	1
	ҮЙЛЭ ҮГЭ. (5 ч)	
39	Хэлэлгэ соо үйлэ үгэ хэрэгтэй гү?	1
40	Үйлэ үгэ- хэлэлгын хуби	1
41	Үйлэ үгэ. Мэдүүлэлэй шухала гэшүүн	1
42	Үйлэ үгэ. Дабталга	1
43	Шалгалтын худэлмэри	1
	ТЭМДЭГЭЙ НЭРЭ. (6 ч)	
44	Тэмдэгэй нэрэ гэжэ ямар үгэнүүд бэ?	1

45	Тэмдэгэй нэрэ-хэлэлгын хуби	1
46	Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо	1
47	Адли болон харша удхатай үгэнүүд тухай ойлгосо	1
48	Шалгалтын худэлмэри	1
49	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1
	ҮГЫН ҮНДЭН. ТҮРЭЛ ҮГЭНҮҮД. (5 ч)	
50	Түрэл үгэнүүд. Үгын үндэн.	1
51	Нэгэ үндэнэтэ үгэнүүд	1
52	Үгын үндэн.	1
53	Үгын үндэн Шалгалтын худэлмэри	1
54	Үгын үндэн. Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1
	ХЭЛЭЛГЭ. (7 ч)	
55	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	1
56	Монолог ба диалог.	1
57	Текст гэжэ юун бэ?	1
58	Абзац гэжэ юун бэ?	1
59	Текстын хубинууд Текст ямар янзануудтай байдаг бэ?	1
60	Һургалгын изложени	1
61	Алдуунууд дээрэ худэлмэри	1
	ХЭЛЭЛГЫН НЮУСАНУУД. (4 ч)	
62	Фразеологизм гэжэ юун бэ?	1
63	Онһон угэнууд Таабаринууд	1
64	Шалгалтын худэлмэри	1
65	Алдуугаа заһалга	1
	ЖЭЛ СОО ҮЗЭНӨӨ ДАБТАЛГА (3ч)	
66	Абяан ба үзэгүүд тухай дабталга.	3
67	Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ тухай дабталга. Мэдүүлэл тухай	
68	үзэнөө дабталга.	

Литература

Хоёрдохи классай нурагшадай хэрэглэхэ номууд:

- Р.С.Дылыкова, Т.Б.Базаргуруева, Д.Б.Дугарова **Буряад хэлэн 2 класс** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2010

Багшын хэрэглэхэ номууд:

- Д.Д. Ошоров **Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад нургуулин программанууд, 1 – 4 классууд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2004
- Э.Р. Раднаев **Буряад хэлэнэй фонетикэ** Улан - Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2007
- С.Г. Будаин Ж.Д. Жамбуева Я.Ц. Ивахинова Ц.В. Лубсанова **Буряад хэлээр текстнүүд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2006
- С.Ц. Содномов **Диктантнуудай суглуулбари 1 – 4 классууд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2002
- С.Д. Бабуев, С.С. Балагунова, Ц.Ц. Бальжинимаева, Ц.Б. Будаев, А.Н. Содномов **Буряад хэлэнэй тайлбари толи** Улан – Үдэ Буряадай номой хэблэл 1992